

פירוש על ספר הלשון

(א) דָּבַר יָד יְדֹד אֲשֶׁר הָיָה אֵל הוֹשֵׁעַ בֶּן בְּאֲרִי
בְּיָמַי עֲזָיָה יוֹתֵם אַחַז יַחֲזִקְיָה מַלְכֵי יְהוּדָה
וּבְיָמַי יִרְבְּעִם בֶּן יוֹאֲשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל:
(ב) תַּחֲלֹת דְּבַר יָד יְדֹד בְּהוֹשֵׁעַ
וַיֹּאמֶר יְדֹד אֵל הוֹשֵׁעַ לֶךְ קַח לְךָ אִשָּׁת זְנוּנִים
וַיִּלְדֵי זְנוּנִים
כִּי זָנָה תִזְנֶה הָאָרֶץ מֵאַחֲרַי יְדֹד:
(ג) וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח אֶת גִּמְרֵי בֵּית דְּבָלַיִם
וַתֵּהָרֵ וַתֵּלֶד לוֹ בָּנִים:
(ד) וַיֹּאמֶר יְדֹד אֵלֵיו קְרָא שְׁמוֹ יִזְרְעָאֵל
כִּי עוֹד מַעֲט וּפְקַדְתִּי אֶת דְּמֵי יִזְרְעָאֵל עַל בֵּית יְהוּא
וְהִשְׁבַּתִּי מִמְּלָכוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל:
(ה) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא
וְשִׁבַרְתִּי אֶת קֶשֶׁת יִשְׂרָאֵל
בְּעַמֶּק יִזְרְעָאֵל:
(ו) וַתֵּהָרֵ עוֹד וַתֵּלֶד בֵּת
וַיֹּאמֶר לוֹ קְרָא שְׁמָהּ לֵאמֹר רַחֲמָה
כִּי לֹא אוֹסִיף עוֹד אֲרַחֵם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל
כִּי נָשָׂא אִשָּׁה לָהֶם:
(ז) וְאֵת בֵּית יְהוּדָה אֲרַחֵם
וְהוֹשַׁעְתִּים בְּיַד יְדֹד אֵל הַיְהוּדִים
וְלֹא אוֹשִׁיעִם בְּקֶשֶׁת וּבַחֲרֹב
וּבַמִּלְחָמָה
בְּסוֹסִים וּבַפָּרָשִׁים:
(ח) וַתִּגְמַל אֶת לֵאמֹר רַחֲמָה
וַתֵּהָרֵ וַתֵּלֶד בָּנִים:
(ט) וַיֹּאמֶר קְרָא שְׁמוֹ לֵאמֹר עַמִּי
כִּי אֲתֵם לֵאמֹר עַמִּי
וְאָנֹכִי לֵאמֹר אֲהִיָּה לְכֶם:

ספר הושע

פרק א'

- פסוק א' דבר נבואה מאת ד' אל הושע בן בארי (הוא בארה שהיה נשיא לבני הראובני שגלה לאשור ע"י תגלת פלאסר כמבואר בספר דברי הימים א'),
התנבא בימי ארבעת המלכים הללו, עוזיה, יותם, אחז, יחזקיה, שהם מלכי יהודה,
ובימי ירבעם בן יואש מלך ישראל. (מה שהזכיר את ירבעם בפשטות לפי שהושע התנבא גם עליו, כי היה מבני עשרת השבטים, (מצודת דוד) ולפי חז"ל (פסחים פ"ז) קבל שכר בגלל שלא קבל לשה"ר על עמוס כמבואר בספר עמוס (פרק ז') לכן זכה להמנות יחד עם הצדיקים הנ"ל. (רש"י).
- פסוק ב' הקדמה. במסכת פסחים פ"ז ע"א אמרו: אמר לו הקב"ה להושע בניך חטאו, והיה לו לומר בניך הם, בני חנוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב, גלגל רחמיך עליהם, לא דיו שלא אמר כך אלא אמר לפניו רבש"ע כל העולם שלך הוא העבירם באומה אחרת, אמר הקב"ה מה אעשה לזקן זה, אומר לו לך וקח אשה זונה והוליד לך בנים זנונים, ואחר כך אומר לו שלחה מעל פניך אם הוא יכול לשלוח אף אני אשלח את ישראל. ע"כ לענינו.
ומעתה נבא לביאור המקראות. תחילת דיבור הנבואה מד' אל הושע,
ד' אמר לו קח לך אשה שרגילה בזנות
ושילדה בנים מהזנות,
דבר זה הוא רמז שאנשי הארץ סרים מאחרי ד' ללכת לעבוד ע"ז, כמו אשה זונה שסרה מאחרי בעלה והולכת לזנות עם אנשים זרים.
- פסוק ג' הושע לקח אשה זונה שהיתה מפורסמת בזמנו, ושמה גומר בת דבלים, הרתה וילדה לו בן.
- פסוק ד' ד' אמר לו שיקרא שם הבן יזרעאל,
לרמוז שבזמן קרוב יזכור ד' את דמי אחאב שהרגו יהוא ביזרעאל, ויענישו בזה שזכריה בן ירבעם שהוא מבית יהוא יהרג ע"י שלום בן יבש,
ואח"כ אבטל את מלכות ישראל. (אע"פ שיהוא הרג את אחאב בגלל שעבד ע"ז, מ"מ הואיל ולבסוף עבד יהוא בעצמו ע"ז נחשב לו הריגת אחאב כשפיכת דם נקי).
- פסוק ה' והיה, באותו יום שאזכור להעניש על דמי יזרעאל,
אשבור את החוזק והגבורה(קשת) של ישראל,
בעמק יזרעאל, הוא מקום מושב מלכי ישראל הנקראים על שם אפרים.
אח"כ הרתה פעם נוספת וילדה בת,
ויאמר לו ד' קרא את שמה לא רוחמה,
לרמוז שד' לא ירחם על בית ישראל,
- פסוק ו' (ואע"פ שעד עכשיו מחלתי להם עוונם כי ריחמתי עליהם, אך מעכשיו לא ארחם עליהם וישארו עם עוונותיהם מצודות). אתן להם מנה המגיעה להם לפי מעשיהם (רש"י).

פסוק ז' - אבל על בית יהודה ארחם, כי עדיין לא נתמלאה מידת עוונותיהם,
ואתן להם ישועה ע"י עזר ד',
ולא יצטרכו לקחת קשת וחרב,
ושאר כלי מלחמה,

ולא יצטרכו סוסים ורוכביהם שנקראים פרשים. מדובר על מפלת סנחריב, מלאך ד'
הכה אותם בלילה.

פסוק ח' - גמלה את לא רוחמה מלהניק אותה,
הרתה פעם שלישית וילדה בן.

פסוק ט' - ויאמר לו ד' קרא שמו לא עמי,
לרמוז שישראל אינם יראים וזרזים לקיים מצות ד' כאילו אינם עמו,
ולכן גם ד' לא יהיה להם לאלקים להצילם ולהושיעם.

(א) וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם
אֲשֶׁר לֹא יִמְדּוּ וְלֹא יִסְפְּרוּ
וְהָיָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לָהֶם לֹא עַמִּי אַתֶּם
יֹאמְרוּ לָהֶם בְּנֵי אֵל חַיִּי:
(ב) וְנִקְבְּצוּ בְנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו
וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד
וְעָלוּ מִן הָאָרֶץ
כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעֵאל:
(ג) אָמְרוּ לְאַחֵיכֶם עַמִּי
וְלְאַחֹתֵיכֶם רַחֲמָה:
(ד) רִיבוּ בְּאִמְכֶם רִיבוּ
כִּי הִיא לֹא אִשְׁתִּי
וְאֲנִי כִּי לֹא אִשָּׁה
וְתִסַּר זְנוּנִיָּה מִפְּנֵיהָ
וְנִאֲפֹפִיָּה מִבֵּין שְׂדֵיהָ:
(ה) פֶּן אֶפְשִׁיטְנָה עֲרֻמָּה
וְהִצַּגְתִּיהָ כְּיוֹם הַוָּלָדָה

וְשִׁמְתִיהָ כַּמְדָּבָר
וְשִׁתָּהּ כְּאַרְץ צִיָּה
וְהִמְתִּיהָ בַצִּמָּא:
(ו) וְאֵת בְּנֵיהָ לֹא אֲרַחֵם
כִּי בְנֵי זְנוּנִים הֵמָּה:
(ז) כִּי זָנְתָה אִמָּם
הַ בִּישָׁה הוֹרְתָם
כִּי אָמְרָה אֵלֶכָה אַחֲרַי מֵאֲהָבִי
נִתְּנִי לַחֲמִי וּמִימִי צִמְרִי וּפִשְׁתִּי
שִׁמְנִי וְשִׁקּוּיִי:
(ח) לָכֵן הִנְנִי שֹׁךְ אֶת דַּרְכְּךָ בַּסִּירִים
וְגִדְרֹתַי אֶת גְּדָרָה
וְנִתְּיבוֹתֶיהָ לֹא תִמְצָא:
(ט) וְרִדְפָה אֶת מֵאֲהָבֶיהָ
וְלֹא תִשִּׁיג אֹתָם
וּבִקְשָׁתָם וְלֹא תִמְצָא
וְאָמְרָה אֵלֶכָה וְאֲשׁוּבָה אֶל אִישִׁי הָרִאשׁוֹן
כִּי טוֹב לִי אִזְ מֵעַתָּה:
(י) וְהִיא לֹא יָדְעָה כִּי אֲנִי כִי נִתְּנִיתִי לָהּ הַדְּגָן
וְהַתִּירוֹשׁ
וְהַיֶּצֶהָר
וְכֹסֶף הַרְבִּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לְבַעַל:
(יא) לָכֵן אֲשׁוּב וְלִקְחֹתִי דַגְנִי בְעֵתוֹ
וְתִירוֹשִׁי בְמוֹעֵדוֹ
וְהִצַּלְתִּי צִמְרִי
וּפִשְׁתִּי
לְכִסּוֹת אֶת עֵרוֹתָהּ:
(יב) וְעַתָּה אֲגַלָּה אֶת נִבְלָתָהּ
לְעֵינֵי מֵאֲהָבֶיהָ
וְאִישׁ לֹא יִצְלִנָּה מִיָּדִי:
(יג) וְהִשְׁבַּתִּי כָּל מְשׁוֹשָׁה
חֲגָה חֲדָשָׁה וְשַׁבָּתָה
וְכֹל לְמוֹעֵדָה:

(יד) וְהִשְׁמַתִּי גִפְנֹה וּתְאֲנִתָּהּ

אֲשֶׁר אָמְרָה אֶתְנֶה הֶמָּה לִּי

אֲשֶׁר נָתַנּוּ לִי מֵאֲהָבִי

וְשִׁמְתִים לִיעֹר

וְאֶכְלֶתֶם חֵית הַשָּׂדֶה:

(טו) וּפְקַדְתִּי עָלֶיהָ אֶת יְמֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר תִּקְטִיר לָהֶם

וְתַעַד נִזְמָה וְחִלִּיתָהּ וְתִלַּךְ אַחֲרַי מֵאֲהָבִיָּהּ וְאֵתִי שִׁכְחָה נְאֻם יְדֹד:

(טז) לָכֵן הִנֵּה אֲנִי כִּי מִפְתִּיָּהּ

וְהִלְכִיתִיָּהּ הַמְדַבֵּר

וְדַבַּרְתִּי עַל לִבָּהּ:

(יז) וְנָתַתִּי לָהּ אֶת כְּרַמִּיָּה מִשָּׁם

וְאֶת עֵמֶק עֵכוֹר לְפֶתַח תִּקְוָהּ

וְעִנְתָהּ שָׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ

וְכִיוֹם עֲלוֹתָהּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

(יח) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְדֹד תִּקְרָאִי אִישִׁי

וְלֹא אֶתְקָרָאִי לִי עוֹד בְּעָלִי:

(יט) וְהִסְרֹתִי אֶת שְׁמוֹת הַבְּעָלִים מִפִּיהָ

וְלֹא יִזְכְּרוּ עוֹד בְּשֵׁמָם:

(כ) וְכִרְתִּי לָהֶם בְּרִית בַּיּוֹם הַהוּא עִם חֵית הַשָּׂדֶה

וְעִם עוֹף הַשָּׁמַיִם

וְרִמְשֵׁי הָאָדָמָה

וְקִשְׁתֹּת וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה אֲשַׁבֵּר מִן הָאָרֶץ

וְהִשְׁכַּבְתִּים לְבֶטַח:

(כא) וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי לְעוֹלָם

וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי בְצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט

וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים:

(כב) וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי בְאֱמוּנָה

וַיִּדְעַתְּ אֶת יְדֹד:

(כג) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶעֱנֶה נְאֻם יְדֹד

אֶעֱנֶה אֶת הַשָּׁמַיִם

וְהֵם יַעֲנוּ אֶת הָאָרֶץ:

(כד) וְהָאָרֶץ תִּעֲנֶה אֶת הַדָּגָן וְאֶת הַתִּירוֹשׁ וְאֶת הַיִּצְהָר

וְהֵם יַעֲנוּ אֶת יִזְרְעֵאל:

(כה) וזרעתי לי בארץ
ורחמתי את לא רחמה
ואמרתי ללא עמי עמי אתה
והוא יאמר אל הי:

בס"ד

פרק ב'

- פסוק א' - בזמן הגאולה יהיה מספר בני ישראל רב כחול הים, אשר אי אפשר למודדו ולסופרו, ובמקום שבזמן הגלות נאמר עליהם לא עמי אתם, יאמר עליהם בני קל חי שהם חביבים.
- פסוק ב' - בימי המשיח יתאספו בני יהודה עם בני ישראל יחד, וישימו עליהם מנהיג(ראש) אחד הוא מלך המשיח, ומארצות הגולה יעלו אל ארצם, כי יום גדול ונכבד יהיה היום שיקבץ ד' את בני ישראל שפיזרם הקל כמפזר זרעים על פני השדה. (לכן נקראים ישראל בשם יזרעאל).
- פסוק ג' - הנביא פונה אל בני יהודה ובנימין ואומר להם, אמרו על אחיכם עשרת השבטים שהם עמי כמוכם, אע"פ שמיהרו לגלות לפניכם וקראתים לא עמי, וכן לנשי עשרת השבטים אמרו רוחמה אע"פ שבעבר קראתים לא רוחמה.
- פסוק ד' - לכלל כנסת ישראל קורא הנביא בשם אָם, הנביא אומר לצדיקים עשו מריבה עם כל כנסת ישראל על שהלכו בדרכים רעים, כי מעכשיו לא אחשיבם כאשתי כי סרו מעלי, ואנכי אינני בעלה לתת לה כל צרכיה, לא תצבע עוד את פניה להזנות אנשים זרים עמה, ולא תשים בשמים בין שדיה להלהיב את לב הנואפים, כוונתו שתעזוב דרכיה הרעים.
- פסוק ה' - כי אם לא תעזוב דרכיה הרעים, אפשיט בגדיה מעליה, ותשאר ערומה כביום הולדה, ואשים אותה הפקר כמדבר וכארץ שוממה, אמית אותם בצמא. (לרד"ק הכוונה שיהיו בלי תורה ונבואה, כמו שכתוב בעמוס פרק ח' פסוק י"א הנה ימים באים נאום ד' והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ד').
- פסוק ו' - וגם על הצדיקים שבהם לא ארחם וילקו בעון כלל האומה, וממשילה לזונה שאין מי שמרחם על בניה אע"פ שהם לא חטאו, מ"מ סובלים בעון אמם.
- פסוק ז' - כלל האומה סרו מעלי,

האם שהרתה אותם עשתה מעשה שיש בו בושה,

בזה שאמרה אלך אל הנואפים האוהבים אותי,

שנותנים לי לחם, מים, צמר, פשתים,

שמן, ומשקה. הנמשל: עם ישראל בטחו במערכת השמים ואמרו שהשפעתם באה מהם.

פסוק ח' - הואיל וחשבה כך, אגדור דרכה בקוצים הנקראים סירים, וכפל וכתב וגדרתי את גדרה,

ולא תמצא שביל להוריד אליה השפעה ממערכת השמים.

פסוק ט' - ואפילו אם תהא רודפת אחרי מערכת השמים ותקטיר להם, לא תשיג אותם שישפיעו לה טובה,

כופל הדבר: ותחפש אותם ולא תמצא אותם,

ואז תאמר אבטח בד',

כי כאשר בטחתי בד' היה לי טוב יותר מעכשיו.

פסוק י' - מתחלה לא שמה לב לדעת שאני ד' נותן לה דגן(תבואה), תירוש(ענבי יין),

יצהר(שמן), ולא מערכת השמים נתנה לה.

הנה הרביתי לה כסף וזהב, והיא השתמשה בהם לעשות צורות לבעל, ולצפותם בכסף וזהב לייפותם.

פסוק י"א - הואיל ועשתה כך, אחזור ואקח ממנה הדגן בזמן בישולו ע"י ברד או ארבה, ואת התירוש אקח בזמן בישולו,

ואסיר מהם את הצמר שנתתי להם לכסות הערוה, כי ימותו הצאן ולא יהיה צמר, והפשתן תלקה,

ולא יהיה להם בגד ללבוש לכסות הערוה. ואחר שאקח את הצמר והפשתן

פסוק י"ב - יתגלה בזיונה לעיני מערכת השמים,

ולא יהיה מי שיוכל להצילה מידי. ואבטל כל שמחתה,

פסוק י"ג - שמחת החג, החדש, השבת,

וכל שאר המועדים, שהם: ר"ה, יוהכ"פ, ושמיני עצרת.

פסוק י"ד - ואעשה שממה את מקום הגפנים והתאנים,

בגלל שהיתה אומרת שהשפע בא לה ממערכת השמים (וממשילה לאתנן זונה),

ועכשיו אעשה את הפרדסים הפקר כיער,

וחית השדה תאכל הפירות, הנמשל הוא שהאויב יקח הכל.

פסוק ט"ו - ואזכור לה את הימים שהיתה מקטירה לבעלים לתת לה עונש על זה,

ואשר קשטה את עצמה בנזמי האף והאוזן, ובתכשיט שקרוי חלי,

והלכה אחר אוהביה, הכוונה מה שבטחה במערכת השמים,

ולא שמה לבה לעבוד את ד' ושכחה ממנו.

לכן בגלל שכחה אותי,

פסוק ט"ז -

אפתה אותה ואוליך אותה אל המדבר מקום שאין שם אנשים,

ושם אדבר אליה דברי פיוס, שתעזוב את דרכה ותשוב לעבוד את ד'.

פסוק י"ז - ומתוך הליכתה אל המדבר תתעורר לחזור אלי, ואחזיר לה את הכרמים,

והעמקים שהיו מקולקלים בהיותה בגלות, יחזרו להיות נחמדים כפתח נחמד שאנשים מקוים להכנס דרכו,

ותרים בכרמים קול שיר כמו ששרה בימי נעוריה לפני שגלתה,

וכמו ששוררה שירה בשמחת הלב, על הים בצאתה ממצרים.

באותו יום, אומר ד', תקראי לי אישי,

פסוק י"ח -

ולא בעלי שמזכיר שם של עבודה זרה (שקרוי בעל).

פסוק י"ט - ואתן בליבה שלא תזכיר בפיה שמות הבעלים, ושלא יצא מפיה אפילו בלא כוונה,

ולא יזכירו שם הבעלים בשמם אלא יכנו להם שם לגנאי.

פסוק כ' - ואעשה כאילו כרתו ברית שלום, עם חיות השדה, כגון זאב, נמר, ואריה, שרגילים לטרוף,

ועוף השמים כגון ארבה, שרגילים לאכול פירות השדה,

ורמש האדמה כגון נחשים, ועקרבים, לא ישחיתו בהם,

וקשת וחרב ומלחמה אבטל מהארץ,

ואשכין אותם לבטח.

פסוק כ"א - אקח אותך להיות מאורסת לי לעולם,

ותהיי מאורסת לי בזכות צדקה ומשפט שתעשי,

אך לא יהא די בזה להשפיע טובה גדולה כל כך, אלא אתן לך בחסד וברחמים שאשפיע עליך.

פסוק כ"ב - ותהיי מאורסת לי בזכות האמונה שהאמנת בי,

ותשיגי השגה גדולה לדעת את ד'.

פסוק כ"ג - באותו יום אתן ענייה, כך אומר ד',

ומפרש מה היא הענייה, בהעצר השמים כאילו מבקשים להוריד מטר, וד' יענה להם ויצוה אותם שיורידו מטר,

והשמים יענו את הארץ הצמאה למים.

פסוק כ"ד - והארץ תענה לדגן התירוש והיצהר שיתנו פריים,

והם יענו לישראל שנקראים יזרעאל.

פסוק כ"ה - עד עכשיו היו זרועים בארץ אחרת, עכשיו אזרעם בארצם,

וארחם את העם שעד עכשיו לא ריחמתים,

ועל אלו שעד עכשיו אמרתי עליהם לא עמי אומר עליהם עמי אתם,

ועם ישראל יאמר אתה אלוקי ובך אני מאמין.

(א) וַיֹּאמֶר יְדֹדְאֵלִי עוֹד לְךָ אֶהֱבֶה אִשָּׁה

אֶהֱבֶת רַע וּמִנָּאֶפֶת

כִּאֲהַבֶת יְדֹד אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

וְהֵם פְּנִים אֶל אֶל הַיָּמִים אַחֲרָיִם

וְאֵהָבִי אֲשִׁישִׁי עֲנָבִים:

(ב) וְאֶכְרָה לִי בַחֲמֹשֶׁה עֶשֶׂר כֶּסֶף

וְחֹמֶר שְׁעָרִים

וְלִתְךָ שְׁעָרִים:

(ג) וְאִמַּר אֵלַיָּה יָמִים רַבִּים תֵּשְׁבֵי לִי

לֹא תִזְנִי

וְלֹא תִהְיִי לְאִישׁ

וְגַם אֲנִי אֶלְיָךְ:

(ד) כִּי יָמִים רַבִּים יֵשְׁבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל

אִין מֶלֶךְ

וְאִין שָׂר

וְאִין זָבַח

וְאִין מִצְבָּה

וְאִין אֶפֹד וְתַרְפִּים:

(ה) אַחֲרַי יֵשְׁבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל

וּבִקְשׁוּ אֶת יְדֹדְאֵל הֵיחָם

וְאֵת דָּוִד מֶלֶכְכֶם

וּפְחָדוֹ אֶל יְדֹד

וְאֵל טוֹבוֹ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים:

פרק ג'

פסוק א' - הנביא חוזר להוכיח את ישראל. ד' אמר בנבואה להושע שיבחר אשה שתהא ישרה בעיניו לקדשה לו,

האשה תהיה כזאת שבעבר היתה אהובה לבעלה ובכל זאת היתה מנאפת תחתיו,

זה רומז לבני ישראל שהקב"ה אוהבם,

והם סרו מאחריהם ללכת אחרי אלהים אחרים,

הם אוהבים כוסות גביעים (אשישי) יין להשתכר ובשכרותם מתפתים לעבוד ע"ז. (ואמר במשל של זונה, שהיין מביא לידי ניאוף).

פסוק ב' - אומר הושע קניתי (ואכרה) אשה כזאת בחמישה עשר כסף (כסף – כסף ממש, וגם

לשון כיסופים ותאוה),

וחומר שעורים ועוד לתך שעורים נתתי למאכלה. כור הוא שלושים סאה, לתך הוא חצי כור חמש עשרה סאה. כל שלש סאין הם איפה, א"כ בכור ולתך יש חמש עשרה איפות. זה רומז שהקב"ה הבטיח לעמו ישראל גאולה באחרית הימים ע"י חמשה עשר נביאים ואלו הם: (1 דוד (2 ישעיה (3 ירמיה (4 יחזקאל (5 הושע (6 יואל (7 עמוס (8 עובדיה (9 מיכה (10 חבקוק (11 צפניה (12 דניאל (13 חגי (14 זכריה (15 מלאכי. והרמז בכסף שנכספה וכלתה נפש ישראל אל נבואות אלו. והשעורים שהם מאכל בהמה רומזים שגם בגלות יתן ד' לישראל מאכלם אך בצמצום לא בריוח.

פסוק ג' - כאשר קדשתי אותה אמרתי לה ימים רבים תמתיני לי עד שאשא אותך לאשה,

ולא תזני כמו שעשית בעבר,

וגם אני אעשה כן שלא אשא שום אשה ואמתין לך עד שאשא אותך.

פסוק ד' - זה רומז שימים רבים ישבו ישראל בגלות ויצפו לגאולה וגם השי"ת יצפה ליום זה לקחתם לו לעם, וגם בימי גלותם לא יתחברו לשום ע"ז.

ואומר הנביא דבר זה בכמה ביטויים "אין מלך ואין שר". כלומר אע"פ שבגלות, מלכם זה הקב"ה אינו עמהם אעפ"כ אין עובדים לשר משרי מעלה, כמו האשה שפרושה מבעלה ואינה זונה,

"ואין זבח ואין מצבה". כלומר אע"פ שבגלות אין להם זבחים להקריב לאלקים אעפ"כ אין עושין מצבה לזבוח לע"ז,

"ואין אפוד ותרפים", כלומר אע"פ שאין להם בגלות אורים ותומים לשאול דבר ד', אעפ"כ אין שואלין בתרפים הם צלמים שנעשים בצורת אדם ומדברים עתידות ע"י כישוף.

פסוק ה' - אחרי ימים רבים ישבו בני ישראל לא"י ותשרה שכינה עמהם,

ויפנו אל הקב"ה שימלא כל צרכיהם,

ויבקשו את מלך המשיח מזרע דוד שימלוך עליהם, ולא כבעבר שעל עשרת השבטים מלך מלך מאפרים,

ולא יחטאו עוד, כי יפחדו מד' שלא יסיר שכינתו מביניהם, וגם יפחדו שלא יאבדו השפעת טובו,

דבר זה יהיה באחרית הימים בגאולה העתידה בימי המשיח.

(א) שִׁמְעוּ דְבַר יְדֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

כִּי רִיב לִידֹד עִם יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ

כִּי אֵין אֶמֶת וְאֵין חֶסֶד

וְאֵין דַּעַת אֶל הַיָּם בְּאֶרֶץ:

(ב) אֵל הַיָּם וְכַחֵשׁ

וְרָצַח וְגַב וְנָאֵף

פָּרְצוּ

וְדָמִים בְּדָמִים נִגְעוּ:

(ג) עַל כֵּן תֵּאָבֵל הָאָרֶץ

וְאִמְלֵל כָּל יוֹשֵׁב בָּהּ

בְּחַיַּת הַשָּׂדֶה וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם

וְגַם דָּגֵי הַיָּם יֵאָסְפוּ:

(ד) אַךְ אִישׁ אֵל יִרְבֵּ

וְאֵל יוֹכַח אִישׁ

וְעַמֶּךָ כַּמְרִיבֵי כֹהֵן:

(ה) וְכִשְׁלַת הַיּוֹם

וְכִשַּׁל גַּם נְבִיא עַמֶּךָ לַיְלֵה

וְדַמִּיתִי אֶמְךָ:

(ו) נְדָמוּ עַמִּי מִבְּלֵי הַדַּעַת כִּי אֶתְהַדַּעַת מְאֹסָת וְאֶמְאָסָךְ {וְאֶמְאָסָךְ} מִכֶּהֵן לִי וְתִשְׁכַּח
תּוֹרַת אֵל הֵיךְ אֶשְׁכַּח בְּנִיךְ גַּם אֲנִי:

(ז) כָּרְבָם

כֵּן חָטְאוּ לִי

כְּבוֹדָם בְּקִלּוֹן אֶמִיר:

(ח) חָטְאת עַמִּי יֵאָכְלוּ

וְאֵל עוֹנָם יִשְׂאוּ נַפְשׁוֹ:

(ט) וְהָיָה כָעַם כֹּכָהוּן

וּפְקַדְתִּי עָלָיו דְרָכָיו

וּמַעֲלָלָיו אָשִׁיב לוֹ:

(י) וְאָכְלוּ וְלֹא יִשְׂבְּעוּ

הַזֶּנֶב וְלֹא יִפְרֹצוּ

כִּי אֶת יַד יְדוֹד עֲזָבוּ לְשֹׂמְרֵי:

(יא) זָנוּת

וַיִּין וְתִירוֹשׁ

יִקַּח לֵב:

(יב) עַמִּי בְעֵצוֹ יִשְׁאַל

וּמִקְלוֹ יִגִּיד לוֹ

כִּי רוּחַ זָנוּנִים הִתְעָה

וַיִּזְנוּ מִתַּחַת אֵל הַיָּהִם:

(יג) עַל רֵאשֵׁי הַהָרִים יִזְבְּחוּ

וְעַל הַגְּבְעוֹת יִקְטְרוּ

תַּחַת אֱלוֹן וְלִבְנֵה וְאֵלֶּה כִּי טוֹב צִלָּה

עַל כֵּן תִּזְנֶינָה בְּנוֹתֵיכֶם וְכִלּוֹתֵיכֶם תִּנְאַפְּנָה:

(יד) לֹא אֶפְקֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה

וְעַל כִּלּוֹתֵיכֶם כִּי תִנְאַפְּנָה

כִּי הֵם עִם הַזָּנוּת יִפְרְדוּ

וְעִם הַקְּדָשׁוֹת יִזְבְּחוּ

וְעִם לֹא יִבִּין יִלְבֹּט:

(טו) אִם זָנָה אֶתְּהָ יִשְׂרָאֵל

אֵל יְאֻשָׁם יְהוּדָה

וְאֵל תְּבֹאוּ הַגְּלָגֶל

וְאֵל תַּעֲלוּ בֵּית אֹנָן:

(טז) כִּי כִפְרָה סִרְרָה

סִרְרַת יִשְׂרָאֵל

עֲתָה יִרְעֵם יָד יָד כְּכַבֵּשׁ בְּמִרְחָב:

(יז) חֲבוּר עֲצָבִים אֶפְרַיִם

הִנֵּח לֹו:

(יח) סָר סָבָאָם

הִזְנָה הִזְנוּ

אָהָבוּ הִבוּ קִלּוֹן מִגְּנִיָּה:

(יט) צָרַר רוּחַ אוֹתָהּ בְּכַנְפֶיהָ

וַיִּבְשׂוּ מִזְבְּחוֹתֵם:

פֶּרֶק ד'

- פסוק א' - חוזר להוכיחם. שמעו דבר ד' בני ישראל, לד' יש ויכוח עם ישראל יושבי א"י, וכך הוא אומר להם הלא כל המטרה שנתתי לכם הארץ כדי שתשמעו בקולי, והואיל ואינכם שומעים בקולי, שהרי אין בארץ לא אמת ולא חסד, ואין מי שנותן לב לדעת את האלקים, וא"כ מה לכם לשבת בארץ.
- פסוק ב' - נשבעין ושוב משקרים בשבועתם, רוצחים, גונבים, נואפים, פורצים ושוברים גדר משמרת התורה, והרבו לשפוך דם עד שדם של הרוג אחד נגע בדם הרוג השני. לכן בגלל עוונת אלו תשחת הארץ, ויכרתו כל היושבים בה, לא רק אנשים אלא גם חיות השדה, ועופות השמים, וגם דגי הים יאבדו ויכלו. (המצודת דוד נוקט שזו גוזמא, אך בגמ' קידושין י"ג ע"א נראה שהוא כפשוטו). באמת איש אל יעשה מריבה עם חברו, ולא יוכיחנו הואיל והוא בעצמו ג"כ אינו נוהג כשורה, אומר השי"ת לנביא עמך הם כעדת קרח שעשו מריבה עם אהרן הכהן.
- פסוק ג' -
- פסוק ד' -

פסוק ה'	- לכן תכשל באור היום,
	וגם הנביא שמתנבא בשקר שתהיה לכם טובה יכשל, כמו מי שנכשל מחמת חשכת הלילה, וד' יכרית את כל כנסת ישראל.
פסוק ו'	- עמי נכרת על כי לא ידעו אותי, הכהן שעליו מוטל ללמד לעם דעת, והואיל ולא עשה כן אלא מאס בדעת ולא לימד את העם. לכן גם ד' ימאסנו מהיות כהן ומשרת לפניו, בגלל ששכחת את התורה אשלם לך מדה כנגד מדה שגם אני אשכח את בניך ולא אושיעם.
פסוק ז'	- כפי שאני מוסיף לתת להם גדולה, כך הם מוסיפים לחטוא לי, לכן במקום שהיה להם כבוד אביא עליהם בזיון.
פסוק ח'	- הכהנים אינם עושים עיקר תפקידם שהוא ללמד דעת את העם, ומה שכן אוחזים בכהונה הוא לאכול בשר חטאות, וכל אחד מהכהנים מצפה וממתין מתי כבר יחטאו העם ויביאו חטאות ויהיה להם בשר לאכול.
פסוק ט'	- לכן העם והכהן יהיו שוין בפורענות, ולכל אחד אזכור דרכיו, ותשלום על מעשיו אשיב לו.
פסוק י'	- יאכלו ולא ישבעו, כי תכנס קללה במעיים, לא יתרבו בבנים ובנות, בגלל שעזבו את ד' ולא שמרו תורתו.
פסוק י"א	- טרדת הזנות, ושכרותם ביין, הן ישן הן חדש לוקח את לבם שלא יבינו וישכילו להורות העם.
פסוק י"ב	- עמי שואל עתידות בפסל העשוי מעץ, כופל הדבר: והמקל שלו אומר לו עתידות, כי רצון ע"ז מתעה אותם מדרך השכל, ולכן סרו מאחרי השי"ת.
פסוק י"ג	- זובחים לע"ז על ראשי ההרים, ומקטירים על הגבעות שהם יותר נמוכים מהרים, ותחת העצים הנקראים אֶלֹן, לְבָנָה, וְאֵלָה שיש להם הרבה צל מחמת רבוי ענפיהם, ומכיון שהאנשים הלכו להקריב ולהקטיר לע"ז, אין מי שישמור על הבנות והכלות והן הולכות לזנות.

- פסוק י"ד - לא אזכור לשלם גמול ועונש לבנות, ולכלות שהן זונות ונואפות, לפי שהן לומדות מאביהן שנפרדו מהאנשים והלכו לזנות, ועושים עמהן זבחי שמחה לאכול, וכיון שהם עם שאינו מבין לכן יכשלו. (יְלִבֵּט).
- פסוק ט"ו - אם ישראל (עשרת השבטים) עבדו ע"ז אין יהודה אשם בזה, אמנם הוא נלחם בישראל, ולכן נמנע ישראל מלבא לביהמ"ק שנמצא במלכות יהודה, מ"מ יהודה לא אמר לישראל לעבוד ע"ז, ולא היה לישראל ללכת לגלגל ששם עבדו ע"ז, ולא היה לו לעלות לבית אל ששם העמיד ירבעם עגל, (קורהו בית אָוֶן, בית שקר), ומאחר שאתם עובדים ע"ז ואינכם עובדים את ד', אל תשבעו בשם ד', שהוא בזיון לד' כשאדם שאינו עובדו נשבע בשמו.
- פסוק ט"ז - הנביא ממשיל את ישראל לפרה שאוכלת ומתפטמת, ומרוב שפע שיש לה מורדת (סוררה) ואינה רוצה למשוך בעול, כן מרד ישראל מרוב טובה שהושפע עליו מד', לכן יצמצם ד' השפעתם, וממשילים לכבש שרועה במקום רחב ומשוטט לחפש עשב למאכלו. אפרים התחבר לע"ז שנקראת עצבים) לפי שאינה עונה לקוראים לה והם עצובים), ולכן אומר ד' לנביא הנח אותו מלהוכיחו, לפי שלא תוכל להפרישו מע"ז. מיד כשסר מעליהם שכרות היין, עסקו בע"ז המכונה בשם זנות, ובא לומר שהם עוסקים או בע"ז או בזנות, מלכי ישראל שהם מגיני העם אהבו את הבזיון (קלון) הנ"ל, והם נתנו (הִבּוּ) אותו לעם, כלומר הם הסיתום. הרוח קשר (צָרַר) עצמו אל עדת ישראל בכנפיו להוליכם במהירות לגלות, ואז יבושו ממה שזבחו זבחים לע"ז, לפי שלא יעזרו להם.

(א) שְׁמְעוּ זֶאת הַכֹּהֲנִים

וְהַקְשִׁיבוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל

וּבֵית הַמֶּלֶךְ הָאֲזִינוּ

כִּי לָכֶם הַמִּשְׁפָּט

כִּי פֶחַ הַיִּיתֶם לְמִצְפָּה

וְרִשְׁתָּ פְרוּשָׁה עַל תְּבוּרָה:

(ב) וְשַׁחֲטָה שְׁטִימִים הָעַמִּיקוּ

וְאֲנִי מוֹסֵר לְכֻלָּם:

(ג) אֲנִי יֹדַעְתִּי אֲפָרִים

וְיִשְׂרָאֵל ל' א נִכְחַד מִמֶּנִּי

כִּי עֵתָה הַזְּנִיתָ אֲפָרִים

בְּטָמָא יִשְׂרָאֵל:

(ד) ל' א יִתְּנוּ מֵעַלְלֵיהֶם לְשׁוּב אֶל אֱלֹהֵיהֶם

כִּי רוּחַ זְנוּנִים בְּקִרְבָּם

וְאֵת יָד יָד ל' א יִדְעוּ:

(ה) וְעֵנָה גְאוֹן יִשְׂרָאֵל בְּפָנָיו

וְיִשְׂרָאֵל וְאֲפָרִים יִכְשְׁלוּ בַעֲוֹנָם

כִּשְׁל גַם יְהוּדָה עִמָּם:

(ו) בַּצ' אֲנִים וּבְבִקְרָם יִלְכוּ לְבִקֵּשׁ אֶת יָד יָד וְל' א יִמְצְאוּ

חֲלֵץ מֵהֶם:

(ז) בִּיד יָד בְּגָדוֹ

כִּי בָנִים זָרִים יִלְדוּ

עֵתָה י' אֲכַלֵּם ח' דָּשׁ אֶת חֲלֻקֵיהֶם:

(ח) תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּגִבְעָה

חֲצ' צָרָה בְּרָמָה

הֲרִיעוּ בֵּית אֹן

אֲחֲרֵיךְ בְּנִימִין:

(ט) אֲפָרִים לְשִׁמָּה תִהְיֶה בְיוֹם תּוֹכַחָה

בְּשַׁבְּטֵי יִשְׂרָאֵל הוֹדַעְתִּי נְאֻמָּנָה:

(י) הִיוּ שְׂרֵי יְהוּדָה כְּמִסְיָגֵי גְבוּל

עליהם אֲשַׁפּוֹךְ כַּמִּים עֲבַרְתִּי:

(יא) עֲשׂוּק אֶפְרַיִם

רְצוּץ מִשְׁפָּט

כִּי הוֹאִיל הֵלֶךְ אַחֲרֵי צוֹ:

(יב) וְאֲנִי כָעֵשׂ לְאֶפְרַיִם

וְכָרַקְבִּי לְבֵית יְהוּדָה:

(יג) וַיִּרְא אֶפְרַיִם אֶת חֲלוֹיו

וַיְהוּדָה אֶת מִזְרוֹ

וַיִּלֶךְ אֶפְרַיִם אֶל אֲשׁוּר

וַיִּשְׁלַח אֶל מֶלֶךְ יִרְבִּי

וְהוּא לֹא יוֹכֵל לְרַפֵּא אֶלְכֶם

וְלֹא יִגְהֶה מִכֶּם מְזוֹר:

(יד) כִּי אֲנִי כִּשְׁחַל לְאֶפְרַיִם וְכִכְפִּיר לְבֵית יְהוּדָה אֲנִי אֲנִי אֶטֶרָף וְאֶלֶךְ אֲשָׂא וְאִין מִצִּיל:

(טו) אֶלֶךְ אֲשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי עַד אֲשֶׁר יִאֲשְׁמוּ וּבִקְשׁוּ פָנַי בְּצַר לָהֶם יִשְׁחַרְנְנִי:

פרק ה'

פסוק א' - שמעו הכהנים,

בית ישראל,

ובית המלך,

כי עליכם בית המלך ראוי לב'א משפט היסורים,

כי אתם העמדתם שומרים על הר מצפה ועל הר תבור, שלא ירשו לשום אדם לעלות
ברגל לביהמ"ק,

ומתאר זאת הנביא בלשון פח כלומר מכשול על הר המצפה,

וכרשת פרושה ללכוד על הר תבור.

פסוק ב' - המלכים מנעו אותם מלכת לביהמ"ק, והעם בחרו מעצמם בהוספת רע, העמיקו
ברע, סרו (שטים) מדרך ד', ושחטו (ושחטה) קרבנות לע"ז,

לכן אזמין ייסורים על מלכי ישראל ועל כל העם.

- פסוק ג' - יודע אני, אומר ד', מה חושב אפרים בלבו, עובד ע"ז מרוע בחירתו, ומחשבות ישראל לא נמנעו (נכחד) ממני,
- אע"פ שמתחלה היה קצת אנוס ע"י ירבעם, אך עכשיו כשמלך הושע בן אלה שביטל והסיר השומרים. עבד אפרים ע"ז ברשעות לבו,
- וטימא את עצמו.
- פסוק ד' - אינם עוזבים את מעשיהם הרעים לשוב אל ד', כי יש בתוכם רצון לעבוד ע"ז, ואינם רוצים לדעת את ד'.
- פסוק ה' - לכן יראה ישראל בעיניו הכנעת גאוותו, ויבא מכשול על ישראל שנקרא אפרים בעבור עונו, וגם יהודה יכשל כשתתמלא סאת עוונותיו.
- פסוק ו' - אע"פ שיהודה ילכו עם צאנם ובקרום לביהמ"ק לבקש פני ד' ועם כל זה לא ימצא להם, כי השמיט והסיר ד' שכינתו מהם.
- פסוק ז' - מרדו בד', נשאו נשים נכריות וילדו ילדים זרים, (גויים) לפי שהולד מתייחס אחר האם, לכן בזמן קרוב יגיע החדש המוכן לפורענות הוא חדש אב, ויאכל אותם ואת אחוזת שדותיהם.
- פסוק ח' - תקעו שופר בגבעה שהוא בנחלת בנימין להזהיר את העם להזהר מחרב האויב, וכן תקעו בחצוצרות ברמה, השמיעו קול תרועה בבית אָון שהוא בנחלת יוסף, (רד"ק) האויב הולך אחריו בנימין להלחם בך.
- פסוק ט' - ביום שאתווכח עם עדת אפרים על רוע מעשיהם יהיו לשממה, ע"י הפורענות שאביא על שבטי ישראל, אודיע שאני נאמן ומקיים דברי כפי שאמרתי להם שאביא עליהם פורענות.
- פסוק י' - ואע"פ שראו שרי יהודה פורענות שבאה על עשרת השבטים לא לקחו מוסר ואחזו בדרכיהם, כמו המסיג גבול רעהו לקחת משל רעהו, לכן גם עליהם אשפוך כעסי כמים הנשפכים.
- פסוק י"א - הלא ראו שרי יהודה שאפרים נעשק ונשדד ביד האויב, וכי הוא נשבר (רצוץ) במשפט הפורענות, בגלל שרצה (הואיל) ללכת אחרי הציווי של ירבעם ביחס לעגלי הזהב, ולא עשה זאת מחמת אונס.
- פסוק י"ב - אָהא כמו עַש שהיא תולעת שאוכלת בגדים לאפרים לאבד אותו, כך אָהא כְרָקב שהיא תולעת שגדלה בעץ נרקב לבית יהודה.

- פסוק י"ג - וכאשר יראה אפרים בזמנו את חולי צרותיו, ישלח הושע בן אלה למלך אשור שמוכן להיות לו לעבד, וכאשר יראה יהודה בזמנו את מכתו המכאיבה (מְזוּרוֹ) ישלח אחז למלך אשור (קורא לו יֵרֵב) לעזור לו כנגד רצין מלך ארם ופקח בן רמליהו, אבל אשור לא יהיה לכם לעזר, ולא יציל אתכם מהרעה. (מזכיר את ההצלה בלשון רפואה יְגִיֵּה).
- פרק י"ד - אומר ד' אָהָא כנגד אפרים כשחל (אריה), וככפיר (אריה) כנגד יהודה, אטרפם ואלך עם הטרף ולא יהיה מי שיוכל להצילם מידי.
- פסוק ט"ו - אומר ד' אסלק שכינתי מהם ואשובה אל מקומי השמים, עד אשר יכירו באשמתם ויבקשו פני שאמחל להם. ובזמן שיהיה להם צר ידרושו אותי (יִשְׁחַרְּנֵנִי), ולא יחזקו עוד את לבבם.

(א) לכו ונשובה אל יד וד כי הוא טרף וירפאנו יך ויחבשנו:

(ב) יחינו מי מים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו:

(ג) ונדעה נרדפה לדעת את יד וד כשחר נכון מ צאו ויבוא כגשם לנו כמלקוש יורה ארץ:

(ד) מה אעשה לך אפרים מה אעשה לך יהודה וחסדכם כענן בקר וכטל משכים ה לך:

(ה) על כן חצבתי בנביאים הרגתים באמרי פי ומשפטיך אור יצא:

(ו) כי חסד חפצתי ולא זבח ודעת אל הים מע לות:

(ז) והמה כאדם עברו ברית שם בגדו בי:

(ח) גלעד קרית פ עלי און עקבה מדם:

(ט) וכחפי איש גדודים חבר כ הנים דרך ירצחו שכמה כי זמה עשו:

(י) בבית ישראל ראיתי שעריריה {שערוריה} שם זנות לאפרים נטמא ישראל:

(יא) גם יהודה שת קציר לך בשובי שבות עמי:

פרק ו

- פסוק א' - בזמן שיהיו בצרה יזרזו האחד את חברו ויאמרו לכו ונשובה אל ד', כי הוא המכה אותנו ולא האויב והוא ירפאנו כי הכל מידו, הוא הכנו והוא ישים תחבושת על המכה.
- פסוק ב' - לרש"י, ד' יחזקנו משתי פורענויות שעברו עלינו הלא הם שני מקדשים שחרבו, בבנין הבית השלישי יקימנו ונחיה לפניו. להמצודת דוד, הנה שלח לנו ד' רפואה משני הזמנים הקשים שעברו עלינו והם גלות מצרים וגלות בבל, בזמן השלישי בגאולה העתידה יקימנו מהנפילה ונחיה לעולם ולא נגלה עוד.
- פסוק ג' - ובזמן ההוא נדע איך לרדוף כדי לדעת את ד', כמו אור הבקר כשרואים תחלת האור, בטוחים שהשמש תזרח על הארץ, כך הרודף לדעת את ד' יהיה בטוח שימצאהו, ויבא מד' רוב טובה כריבוי מי הגשמים, וכמו המלקוש הוא הגשם המאוחר שיורד על המלילות והקשין ומרוה אותם.
- פסוק ד' - אתם בני אפרים (עשרת השבטים) ובני יהודה איזו טובה אעשה לכם, הרי אין לכם שום זכות, אתם מראים עצמכם עושים חסד ובאמת אינו אינו שוה מאומה, והוא דומה לענן שיש בבוקר שאינו מביא גשם, וכמו טל שיורד בהשכמה וכזרוח השמש מסתלק, כך אתם אינכם מחזיקים זמן רב בטובתכם.
- פסוק ה' - וכיון שאתם הולכים בדרך זו. שלחתי ע"י הנביאים דברים פסוקים וברורים, אך לא הועלתי כלום לפי שבגלל הנבואה גרמתי להרג הנביאים, כי הרגתם את זכריה ואת אוריה בגלל נבואתם בשם ד', וא"כ איך יצא משפטיך לטובה (מכונה בשם אור) להצדיקך בדיון.
- פסוק ו' - ד' חפץ שיעשו חסד ולא שיקריבו לפניו זבחים, וחפץ שידעו את האלקים יותר משיקריבו לפניו עולות.

- פסוק ז' - כמו אדם הראשון שהכניסו ד' לגן עדן ועבר על רצון ד' ואכל מעץ הדעת, כן עם ישראל עברו על ברית ד', ולכן כמו שגירש ד' האדם מגן עדן כך יגרשכם מן הארץ.
- פסוק ח' - גלעד היא עיר של אנשים שעושים אוון (שקר), מלאה אנשים אורבים לשפוך דם נקי.
- פסוק ט' - כמו צייד דגים שאוסף את הדגים לתוך חכתו, כך גדודים וחבורות של כהנים מתחברים ללכת יחד בדרך בשביל לרצוח, וכולם באותה עצה, מתחלה הם חושבים לאיזה מקום ללכת לרצוח. (רש"י בשם ר' מאיר שליח ציבור בעל אקדמות).
- פסוק י' - ראיתי בבית ישראל דבר מגונה ומאוס (שערוריה), והוא: מה שזנה אפרים, הכוונה ירבעם שנוא משבט אפרים העמיד את עגלי הזהב, ועל ידו נמשכו שאר ישראל ונטמאו בע"ז.
- פסוק י"א - לא די שישראל חטא, אלא גם גרם שיהודה הוסיף ענף (קציר) על העבירות שגם הם עבדו ע"ז, לכן כשרציתי להשיב את ישראל מהגלות, לא אשיבם. כיון שהם היו סיבה לחטאי יהודה.

- פסוק א' - כאשר עלה בליבי לרפאות את ישראל מחולי הצרות, מתגלה לפני עוון ישראל שמכונה אפרים, ורעות שומרון ששם גרו מלכי ישראל שעשו דברי שקר. הכוונה: שהעוון בא ומקטרג עליהם, ובאים גנבים מעם ישראל ומפשיטים בגדי קבוצות אנשים, עושים זאת לעין כל ולא מסתירים עוונם.
- פסוק ב' - ואינם חושבים בלבבם שאני זוכר כל רעתם, ולכן עכשיו מעשיהם הרעים מקיפים אותם מסביב, הם עומדים נגד פני ואני רואה אותם.
- פסוק ג' - במעשים הרעים שעושים הם משמחים את מלך ישראל, כי גם הוא רוצה במעשים רעים, ובמה שמשקרים הם משמחים את השרים.
- פסוק ד' - כולם עוסקים בזנות, והזנות בוער בהם כמו תנור בוער שהסיקו האופה, היצר הרע שמעורר אותם לזנות ממתין עד שתהיה אפשרות בידו לעשות העבירה, ונותן דוגמא מהאופה שממתין מלהעיר את הנשים שבאות לאפות את בצקן בתנורו מגמר לישת הבצק עד שיתחמץ. נמצא שמה שאינו מעיר את הנשים שתבאנה לאפות הוא לפי שממתין עד שתגיע שעת הכושר.
- פסוק ה' - ביום שמחת מלך ישראל, כגון ביום לידתו, או ביום המלכתו, מרבים השרים לשתות יין ומחום היין שבווער בהם נעשו חולים. המלך מושך ידו מהאנשים הטובים והכשרים ומתחבר עם הליצים.
- פסוק ו' - הם הכינו את לבם לעשות מארב אחד לחבירו כמו שהאופה מכין תנור להסקה, וכמו האופה שכל הלילה ישן, וכהאיר הבקר בוער להב אש התנור, כלומר כשעדיין לא הגיע זמן האפייה נח, ובהגיע הזמן אופה, כך הם ממתנים לשעת הכושר שיוכלו לעבור עבירות.
- פסוק ז' - היצר מחמם אותם לעבירה כתנור בוער, הרגו את הסנהדרין שמיחו בידם, לכן נענשו שכל מלכיהם נפלו ע"י שמלך אחד הורג את הקודם לו, ואעפ"כ לא למדו מוסר מזה ואין מי שחוזר אלי לקר'א לי ולשוב מדרכי הרעה.
- פסוק ח' - אפרים (אלו עשרת השבטים) התערב (התבולל) בין הגוים ולמד ממעשיהם, הוא דומה לעוגה שנאפתה על גחלים, ולא הפכו אותה שתיאפה היטב משני הצדדים, נמצא צד אחד שרוף והצד השני אינו אפוי, כך אפרים אינו מתבונן במעשיו ואין שיווי משקל למעשיו.
- פסוק ט' - הגויים כבשו חלקים מארצו ואינו מתבונן, נזרקה בו חלישות כח כנגד האויב כאילו הוא איש זקן, ולא שם על לבו להתעורר.
- פסוק י' - הוא רואה בעיניו כיצד מכניעים ומשפילים גאוותו ועם כל זה אינו שב אל ד'. ועם כל הפורענות שראה עליו אינו מבקש את ד', ולא לומד מוסר.
- פסוק י"א - אפרים דומה ליונה שמתפתה בקלות (כאילו אין לה לב) לרדת אל הרשת שיש בה זרעים ולא מתבוננת שתלבד שם, כך אפרים קרא למצרים שיעזור לו, ולאשור לחסות בצלו, ולא הבין שזה לרעתו.
- פסוק י"ב - כאשר ילכו למצרים ולאשור לבקש מהם עזרה, אפרוש להם רשת בדרך שיכשלו. כמו עוף השמים שנכנס לרשת התלויה באויר נופל עם הרשת לארץ, כך ילכדו ברשת ויפלו לארץ, אתן להם ייסורים כמו שאשמיע לעדת ישראל ע"י ירמיהו הנביא. (עיין בפרק מ"ב).
- פסוק י"ג - אוי להם כי נדדו (זזו) ללכת ממני, השודד הוא אשור יבא עליהם בגלל שמרדו בי, רציתי לפדות אותם, אך הם דברו עלי שקרים והכחישו את השגחתי.
- פסוק י"ד - גם כאשר הם שוכבים על משכבם ומייללים על צרותיהם, אינם צועקים אלי בכל לבם, כי הם כופרים בהשגחתי, בגלל שחסר להם דגן ותירוש הולכים לגור בארצות אחרות, ואעפ"כ הם מורדים בו ואומרים שהכל מקרה ולא בא בהשגחתי ד'. (מצודת דוד). בגלל שאינם צועקים אל ד' בכל לבם, לכן תהיה להם צרה שבגללה יצטרכו

לילל על מטתם. בגלל שיש להם הרבה אוצרות של תבואה ויין לכן הם מורדים בי.
(רש"י). {על דרך וישמן ישורון ויבעט}.

- פסוק ט"ו - וכאשר קשרתי זרועותם לחזקם ולהיטיב להם, חשבו עלי רע שהטוב לא בא מאת ד'.
פסוק ט"ז - כאשר באה להם צרה הם שבים לצעוק אל הע"ז ולא אל הקב"ה העליון, היו דומים לקשת של צייד רמאי שמסובב הקשת לכיוון הפוך מהחיה כדי שלא תברח ופתאום הופכה לכיוון החיה, כך הם הופכים פניהם מההשגחה ותולים הכל במקרה, לכן יפלו שריהם בחרב האויב, בגלל שהם מדברים דברים שמכעיסים את ד', ומוחזקת מדה זו בידם עוד בהיותם בארץ מצרים שנראה כלועגים על האמונה בד' וכיחשו בהשגחתו.

פרק ח'

- פסוק א' - ד' אומר לנביא, הָרַם קוֹלְךָ וקרא בקול גדול כאילו יש לך שופר בחיך שלך, אָמַר להם שהאויב ימהר לבא עליהם כמהירות הנשר לבא לבית ד' ולהחריבו, בגלל שהם עברו בריתי ומרדו בי לעבור על דברי התורה.

- פסוק ב' - היה ראוי שישראל יזעקו אלי, ויאמרו אלקי מכירים אנו אותך שאתה משגיח ומרחם עלינו.

- פסוק ג' - אך לא עשו כך, עזבו את הדרך הטובה, וגם יהודה לא פנה אלי, לכן ירדוף אותי האויב.

- פסוק ד' - עשרת השבטים מינו מלכים ולא שאלו אותי, מינו שרים בלי ידיעתי, ריבוי הכסף והזהב שהיה להם גרם להם שיעשו ע"ז הנקראים עצבים, וזו סיבה שיכרת מהם הכסף והזהב, וינתן לאויב.

- פסוק ה' - שומרון, העגל שעבדת לו עזב אותך ולא עזר לך בזמן שכעסתי עליכם, הרי הם ראוי שאין בע"ז ממש וא"כ עד מתי לא יוכלו לנקות עצמם מלכלוך העגל.

- פסוק ו' - העגל הזה הוא של ישראל, ולא למדוהו מהגוים, הוא נעשה ע"י אומן, ולכן אין הוא אלהים, ובסוף יראו שאין בו ממש כי האויב ישברוהו לקיסמים דקים, כדי לקחת ממנו ציפוי הזהב.

- פסוק ז' - מה שזורעים זה מה שקוצרים, ולכן כיון שזרעו רוח, כלומר דברים שאין בהם ממש כך יקצרו רוח ודבר שאין בו ממש, זריעתם לא תגיע למצב של קמה, היינו אסיפת השבלים העומדים בקרקע, והמעט שיצמח לא יתן קמה, ומעט מן המעט שיעשה קמח לא יהנו מזה כי האויב יקחהו.

- פסוק ח' - ישראל נשחת והתקלקל, ולכן הוא בזוי בין הגוים ככלי שאין בו צורך.

- פסוק ט' - ישראל עלו לאשור לבקש עזרה, הם התנהגו כחמור הבר (פרא) שהולך לבדו בלי לבקש עצה ומבלי מנהיג, נתנו למלך אשור אתן בדרך אהבה כדי שיעזור להם.

- פסוק י' - גם אם יתנו מתנות לאומות לא יועיל להם כלום, כי בזמן הקרוב אאסוף את האומות שיבאו להלחם עמהם, ובזמן קצר יפחדו וירעדו מהמשא שיטילו עליהם מלך אשור ושריו.

- פסוק י"א - בגלל שאפרים עשה הרבה מזבחות לחטוא בהם לעבוד לע"ז, והקריב עליהם ולא התחרט, לכן יענש כמפורש בפסוק י'.

- פסוק י"ב - על הדברים הגדולים והחשובים שבתורתי אני שולח את הנביאים שיזהירו ומזכירים להם כדי שלא ישכחו כאילו זה כתוב לפנייהם, אך בעיניהם נחשבים

הדברים כדברים זרים שלא הכירום.

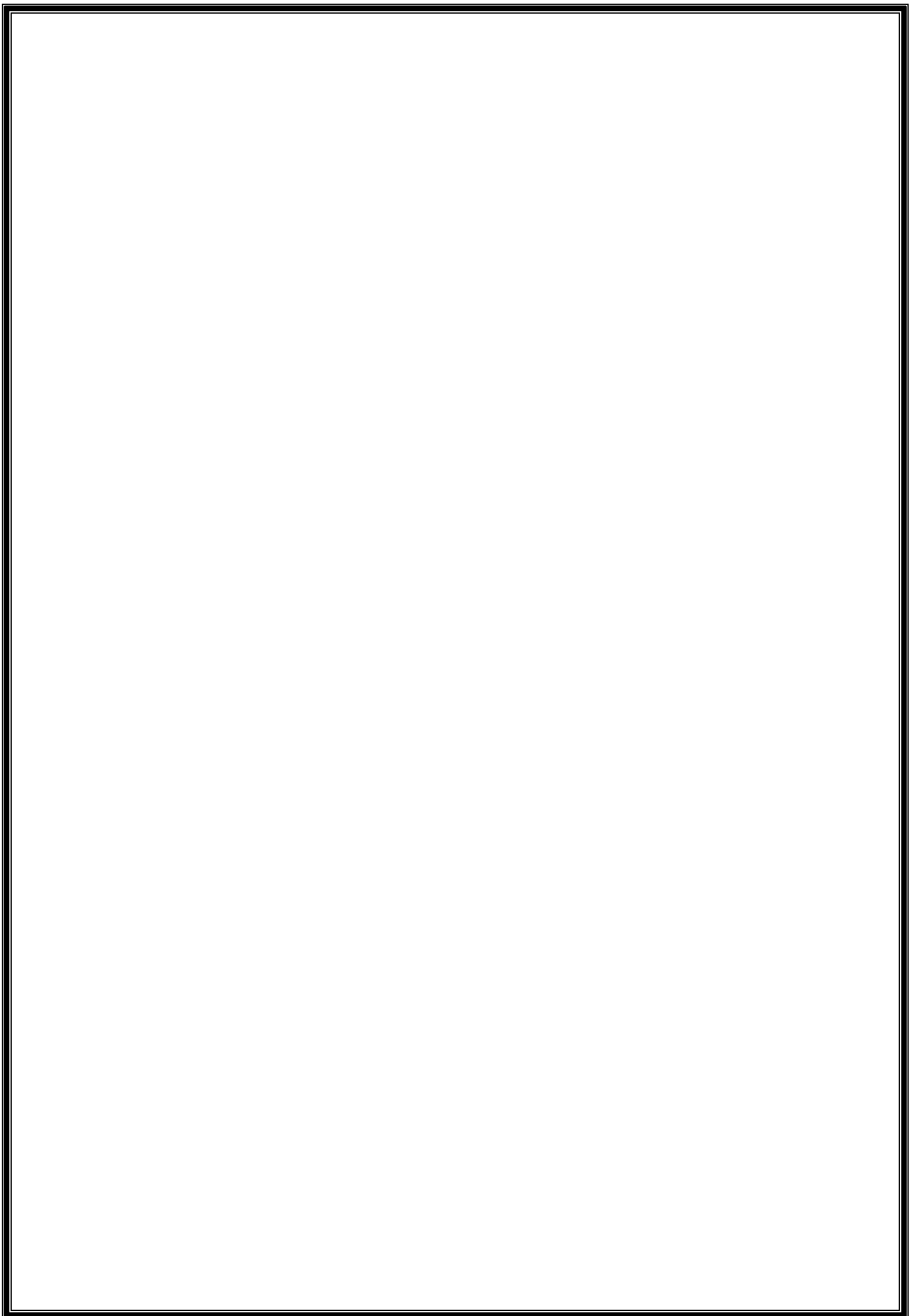
- פסוק י"ג - עכשיו מדבר על יהודה שהלכו בדרכם של עשרת השבטים והסתמכו שיהיה להם טוב בגללו שהם מקריבים קרבנות על המזבח בביהמ"ק. אומר להם ד' הבשר שאתם שורפים לפני, היה עדיף אם הייתם שוחטים אותם ואוכלים הבשר כי אינו לרצון לפני ד', לכן בקרוב יזכור ד' עונם ויגלה אותם מארצם ויברחו לגור במצרים.
- פסוק י"ד - כמו שעשרת השבטים שכחו את ד' שגידלם ורוממם ובנו ארמונות לע"ז, כך בני יהודה שכחו את ד' והרבו לבנות ערי מבצר להתחבא בהם ולא בטחו בד', לכן אשלח אש בערי יהודה ותכלה אותם, כמו ששרפה את הארמונות של ישראל שבנו לע"ז.

- 109 א' - הנביא פונה אל ישראל אין לך לשמוח בשום שמחה כדרך שהגוים שמחים, בגלל שסרת מאלקיך ראוי לך להצטער בכל עת, התנהגת כזונה שמחזרת בגרנות לקבל דגן באתננה, כך חיזרת על הגוים לבקש מהם עזרה.
- 109 ב' - מכיון שאינכם מכירים שההשפעה באה מאת ד', לכן לא יהיה לכם הגורן (מקום התבואה) והיקב (הוא בור שלפני הגת שהיין יורד לתוכו) למרעה, כלומר לא יצמיח לכם והתירוש (ענבי היין) ישקר בעדת ישראל, כלומר שלא ישפיע לה יין.
- 109 ג' - לא יזכו לשבת בארץ ד' כי יגלו ממנה, ויברחו עשרת השבטים שמכונים בשם אפרים מהאויב לארץ מצרים, ובהיותם בגלות אצל אשור יאכלו מאכל טמא ומאוס כי לא יוכלו לשמרם בטרהה ונקיות.
- 109 ד' - הנביא אומר על בני יהודה, כי ד' אינו רוצה שינסכו לו יין, ומנחותיהם אינם ערבים אצלו, קרבנותיהם נחשבים בעיניו כלחם של אבילים שהוא טמא לפי שהם טמאי מתים, ומכיון שקרבנותיהם אינם לרצון לפני ד' היה עדיף שיאכלוהו בעצמם ולא יביאוהו לבית ד'.
- 109 ה' - מה זכות יש לכם שתִּנְצְלוּ ביום שד' קבע לשלם לכם גמול, וביום שהאויב יהרוג בכם כמו ביום חג שזובחים הרבה קרבנות.
- 109 ו' - כאשר יגלו מא"י מחמת האויב השודד אותם מצרים תקבצם, אך ימותו שם בחרב ע"י נבוכדנאצר ויקברו במוף (הוא נוף) ולא יחזרו לארצם, אוצרות הכסף שנקראים בתי חמדה יירש אותם קמוש ובאהליהם יהיה חוֹחַ, להמצודת הם מיני קוצים, ולתרגום יונתן קמוש הוא בעל חי שנקרא בארמית קרסולין, וחוח הם חתולים.
- 109 ז' - הנה הגיעו הימים שד' זוכר עוונותיהם, הנה הגיעו הימים שד' ישלם להם גמול על מעשיהם, וידעו ישראל שחטאו, ויראו שנביא השקר שהבטיח להם שלום הוא שוטה ומשוגע (קורא לנביא איש הרוח), בגלל ר'ב עוונך יש ריבוי של שמירת שנאה (מִשְׁטָמָה) מאת ד'.
- 109 ח' - אפרים מעמיד לעצמו נביאי שקר שמושכים אותם לכיוון הע"ז, ולנביאי האמת הם מכינים רשת להכשיל אותם ולהפילם, בבית המקדש שנאו את הנביאים הרגו שם את זכריה וגם רצו להרוג את ירמיה.
- 109 ט' - הרבו (העמיקו) לעשות מעשים רעים וקלקלו מעשיהם, כמו שבני בנימין חיזקו ידי עוברי עבירה במעשה של פלגש בגבעה, כן נביאי השקר מחזיקים ידי עוברי עבירה במה שמבטיחים להם שיהא שלום, ולכן יזכור להם ד' עוונם לשלם להם כגמולם.
- 109 י' - כמו מי שמוצא ענבים במדבר הם חביבים עליו מאד, כך היו ישראל חביבים לי בעת שמצאתי אותם לעם, וכמו תאנה שהיא מתבשלת ראשונה משמחת לב רוֹאֵיָהּ, כך שמחתי כשראיתי את אבותיכם נמשכים אחרי, וכשבאו לבעל פעור ופרשו עצמם מד' אל הע"ז שנקראת בושת לפי שהיא בושה לעובדיה, נהיו מאוסים בעיני כאשר אהבו את בנות מואב.
- 109 י"א - הכבוד שנעשה לילדים בעת הוולדם ובעת הכנסתם בבריתו של אברהם אבינו יעוף מאפרים כעוף הפורח מהר. חלקם לא יגיעו לכבוד שנעשה בעת הברית כי ימותו לפני הברית, חלקם יהיו נפלים (מבטן) ולא יזכו לכבוד שנעשה בשעת הלידה, וחלקם לא יתעברו נשותיהם ממילא לא יהיה שייך בכלל המצב של הכבוד.
- 109 י"ב - וגם אם מעט מהם יוולדו חיים ויגיעו לכלל ברית, ימותו כשהם קטנים ולא יגיעו למצב שיקראו אדם, ועוד אעשה להם שאסיר השגחתי מהם ויצעקו אוי.
- 109 י"ג - אפרים, היית במעלה גדולה, כמו שראיתי שצור היתה נטועה במדור שלה במעלה גדולה כן היית גם אתה, והנה אפרים איזה גמול שילם, התעסק להוציא בניו להריגה לע"ז.
- 109 י"ד - ד', מה שאתה רוצה לתת להם אח"כ, תן להם את זה מיד, עכשיו מפרש מה יתן להם ד', מדוע ימותו הבנים כשהם צעירים להרבות אבלם, טוב יותר שנשי אפרים יפילו עוברם מת (רְחָם מְשִׁכִּיל), או שלא יהיה להן הריון ואז יהיו השדים יבשים מבלי לחלוחית חלב.
- 109 ט"ו - הרעה הגדולה ביותר היא מה שהעמידו ע"ז בגלגל המקום ששם היה מתחלה המשכן, שנאתי אותם, כיון שעשו שם מעשים רעים לכן אגרשם מהמקום שהיה משכני שם בתחלה,

לא אוסיף לאהוב אותם כי כל שריהם סרים מדרך הטוב ומורדים בד'.

- פסוק ט"ז - אפרים כבר קבל מכות וממכאוביו התייבש שרשו עד שלא יעשה עוד פרי, הכוונה שהוא נחלש מאד ולא יוליד עוד בנים. וגם אם כמה מהם יולידו ימית ד' את הטובים והנחמדים.
- פסוק י"ז - ד' ימאס בהם הואיל ולא שמעו בקולו, ויהיו נעים ונדים ומטולטלים בגלות בין הגויים.
- פרק י'
- פסוק א' - ישראל נמשל כגפן ריק (בוקק) בלי רטיבות, כך הוא יבש מבלי תורה ויראת שמים, וכיון שכך, וכי ראוי שד' ישים (ישוה) לו פרי, כלומר וכי ראוי שיתן לו השפעה טובה, הלא כפי ריבוי ההשפעות שנתן לו ד' כך הוא הרבה לבנות מזבחות לע"ז, וכפי שהטיב ד' לארצו כך עשה מזבחות מאבן אחת שנקראים מצבות ועשה אותם בצורה טובה ויפה.
- פסוק ב' - כיון שלבם נפרד מד', לכן בזמן קרוב יהיו שממה, ד' יתן כח ביד האויב להשחית (יערוף) את מזבחותיהם, ולעשוק את מצבותיהם.
- פסוק ג' - בזמן שיבא האויב יאמרו הנה המלך לא מועיל לנו להלחם כנגד האויב. בגלל שאין לנו יראת ד', לא יכול המלך לעזור לנו.
- פסוק ד' - הם מדברים דיבורים שעולים על לבם מבלי להתבונן, נשבעים לשוא, וכורתים ברית לע"ז, לכן יצמח עליהם משפט הכוונה תשלום עונש, כמו עשב מר שנקרא ראש שממהר לצמוח בערוגות השדה. (תלמי שדי).
- פסוק ה' - בגלל שהעגלים שנמצאים בבית אל (מכנה אותו בכינוי גנאי בית און בית שקר) נשבו ע"י האויב, יפחדו האנשים ששוכנים בשומרון, כי יאמרו לעצמם אם על עצמם לא הגינו העגלים כיצד יגיבו עלינו, העם שהאמין בעגל יתאבל עליו, וגם הכהנים המשרתים לע"ז שנקראים כמרים, אשר בעבר היו שמחים אתו, עכשיו יתאבלו עליו שהלך בשבי וניטל ממנו כבודו.
- פסוק ו' - כמו שהעם יובא בשבי כך העגל, וינתן כמתנה למלך אשור (ירב), ואז יקבל אפרים בושא (בשנה) על שעבד ע"ז, ויתבייש בעצה שיעץ לעשות עגלים.
- פסוק ז' - המלך אשר בשומרון דומה לבועות שיש על המים מכח מהירות השפיכה מכלי אל כלי, שעולה לזמן מועט ושוב נופל, כך המלך לא ימלוך לזמן רב.
- פסוק ח' - ואז ישמדו הבמות שבבית אל שהם היו חטאת ישראל, המזבחות יהיו שוממים מבלי איש בא לשם ולכן יצמחו עליהם קוצים שנקראים קוץ ודרדר, תהיה להם בושא גדולה עד שיאמרו להרים שיכסו אותם, ולגבעות שהם הרים יותר קטנים תפלו עלינו כדי שלא יראו את בשתנו.
- פסוק ט' - עון זה של ע"ז כבר היה בידם מימי פלגש בגבעה, שהיה להם שם פסל מיכה, לכן כשנלחמו נגד בני בנימין שהם בני עֹלָה במה שחיזקו ידי עוברי עבירה, לא היה להם נצחון.
- פסוק י' - ברצוני (באותי) לייסרם וכן אעשה באמת שאייסרם ע"י שגוים רבים יתאספו עליהם למלחמה, ואביא עליהם רעה כפולה ומרובה, וממשיל זאת לשור שקשרו אותו לשני קַיִ חרישה שיצטרך לחרוש כפול בפעם אחת.
- פסוק י"א - ממשיל את אפרים לעגלה שמרגילים אותה למשוך בעול ולחרוש, והיא מעדיפה לדוש כדי שתוכל לאכול מהדיש, כך אפרים למדתי אותם תורה ומצות והם מעדיפים לקבל שכר מבלי לעשות מעשה, העברתי ידי על צוארה וראיתי שהיא מספיק טובה ושמנה להניח עול עליה, כן ראיתי שישראל ראויים לקבל עול תורה ומצוות, לכן הרכבתי עול התורה על אפרים, וגם יהודה יחרוש הכוונה שיעסוק במצות, כל ישראל בכללם יכתשו את גושי האדמה לכסות על הזרעים כדי שיוכלו אח"כ לאכול הפירות, כך הם מקיימים המצות לטובת עצמם כדי לקבל שכר.

- פסוק י"ב - עשו צדקה כדי שתקבלו שכר, ואפילו קבלת השכר הוא חסד ד', כי מי נתן לאדם אפשרות לקיים מצוות רק השי"ת, הנביא ממשיל עשיית הצדקה לזריעה וקבלת השכר לקציר. הסירו מלבבכם דיעות כוזבות כמו שחורשים השדה להמית שרשי העשבים הרעים כדי שלא יקלקלו הזרע הנזרע, קבעו זמנים כדי לדרוש את ד', עד שיבא ד' וישליך (ויורה) לכם צדקה מן השמים. כלומר עד שישלם שכרכם.
- פסוק י"ג - אך לא שמעתם בקולי, אלא חשבתם לעשות מעשי רשע ועשיתם אותם, ולכן שילם לכם כגמולכם, וגמול מעשי השקר ישולם לכם, במה שהיית הולך למצרים ולאשור לבקש מהם עזרה בטחת על גבוריך ולכן לא נזהרת במה שהזהרתי.
- פסוק י"ד - לכן יקום בעמך קול רעש (שָׁאוֹן) מלחמה, וכל המבצרים שלך ישדדו, הנביא מתאר את השוד כאותו מעשה שאירע באותם הימים, אדם ששמו שְׁלֹמֹן נלחם על משפחה ששמה אַרְבָּאל ושדד אותה, וביקע הרג את האם לעיני הבנים.
- פסוק ט"ו - הדבר הזה נגרם לכם בגלל עון העגל שכבר הורגלתם בו מאז היותכם במדבר, שכבר שם עשיתם עגל. בתחלת מלכות הושע בן אלה (וממשילו לַשְׁחָר שהוא תחילת היום) נכרתה מלכותו ע"י מלך אשור שאסר אותו. וזה היה בשנת שש למלכותו.

פרק י"א

- פסוק א' - בעוד ישראל נער כאשר היה משועבד למצרים אהבתיו, ומזמן שיצא ממצרים קראתי לו ע"י הנביאים שיתקרב אלי.
- פסוק ב' - כמה שהנביאים הוסיפו לקר'א להם בשם ד', כך הם הוסיפו לברוח מפניהם ולא רצו לשמוע, אלא זבחו זבחים לבעל, והקטירו לפסילים.
- פסוק ג' - הרי אני הרגלתי את אפרים שהמגדל אותם יקח אותם על זרועותיו, הכוונה נתתי להם מנהיג טוב הוא משה רבינו ע"ה שינהיגם בנחת, והם לא שמים לב שרפואתם והצלתם באה ממני.
- פסוק ד' - משכתי אותם שילכו אחרי בחבלים רכים שמושכים בהם בני אדם, הכוונה הנהגתים בדרך חמלה ואהבה, והתנהגתי אתם כמו חורש רחמן שמרים את העול מעל לחיי הבהמה להקל עליה, גם מטה (מכופף) את האוכל לפי הבהמה בזמן שחורשת, כך הקלתי עול מעליהם וספקתי להם כל צרכיהם.
- פסוק ה' - לא היה להם לחזור למצרים לבקש מהם עזרה, וכי אשור הוא המלך שלו שילחם עבורו, והרי אני הוא מלכם, ומדוע מאנו לשוב אלי לבקש ממני עזרה וסמכו על אשור שיעזור להם.
- פסוק ו' - לכן תשכון החרב בעריהם, ותכלה את גבוריהם (ומכנה אותם בשם בדים כלומר ענפים), דבר זה יב'א להם בגלל עצתם שהתייעצו לבקש עזרה ממצרים ולא מד'.
- פסוק ז' - עמי מסופקים (תלואים) האם לשוב אלי, ומחכים שמתחלה אשוב אליהם להיטיב אתם, ואע"פ שהנביאים פונים אליהם בקריאה שהם ישובו תחלה לד' שהוא רם ונישא (אָל על), אעפ"כ אין אף אחד שמכבד את ד' להתחיל לשוב אליו.
- פסוק ח' - ואע"פ שאתה אפרים מתנהג כך, אני מרחם עליך ואומר: איך אוכל למסור אותך ביד הבבלים איך אוכל לעשות אותך כאדמה וצב'אים שנהפכו עם סדום ועמורה, לבי נהפך לרחם עליך, וכל מדת החרטה שיש בי להתחרט על הרעה נתחממו (נכמרו) והתעוררו בי.
- פסוק ט' - לא אפעיל את חרון אפי, לא אחזור בי מהבטחתי שהבטחתי בפרשת בחוקותי "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם, כי אני קל ואין מדרכי להתחרט מהבטחות טובות שהבטחתי, ואיני כאדם שרגיל להתחרט, ומכיון שאני מאריך אף, אשְׁרָה קדושת שכינתי בעירך ולא בערי הגויים.
- פסוק י' - בב'א זמן הגאולה בימי המשיח ילכו אחרי ד' אל ארץ ישראל, ויתאספו כולם ללכת אחרי ד' שהוא מלכם. כמו שע"י שאגת אריה מתאספים כל החיות אליו, לפי שהוא המלך, ד' יעורר הלבבות כאילו אריה שואג, לישראל שהם בניו, והם ימהרו לב'א מצד

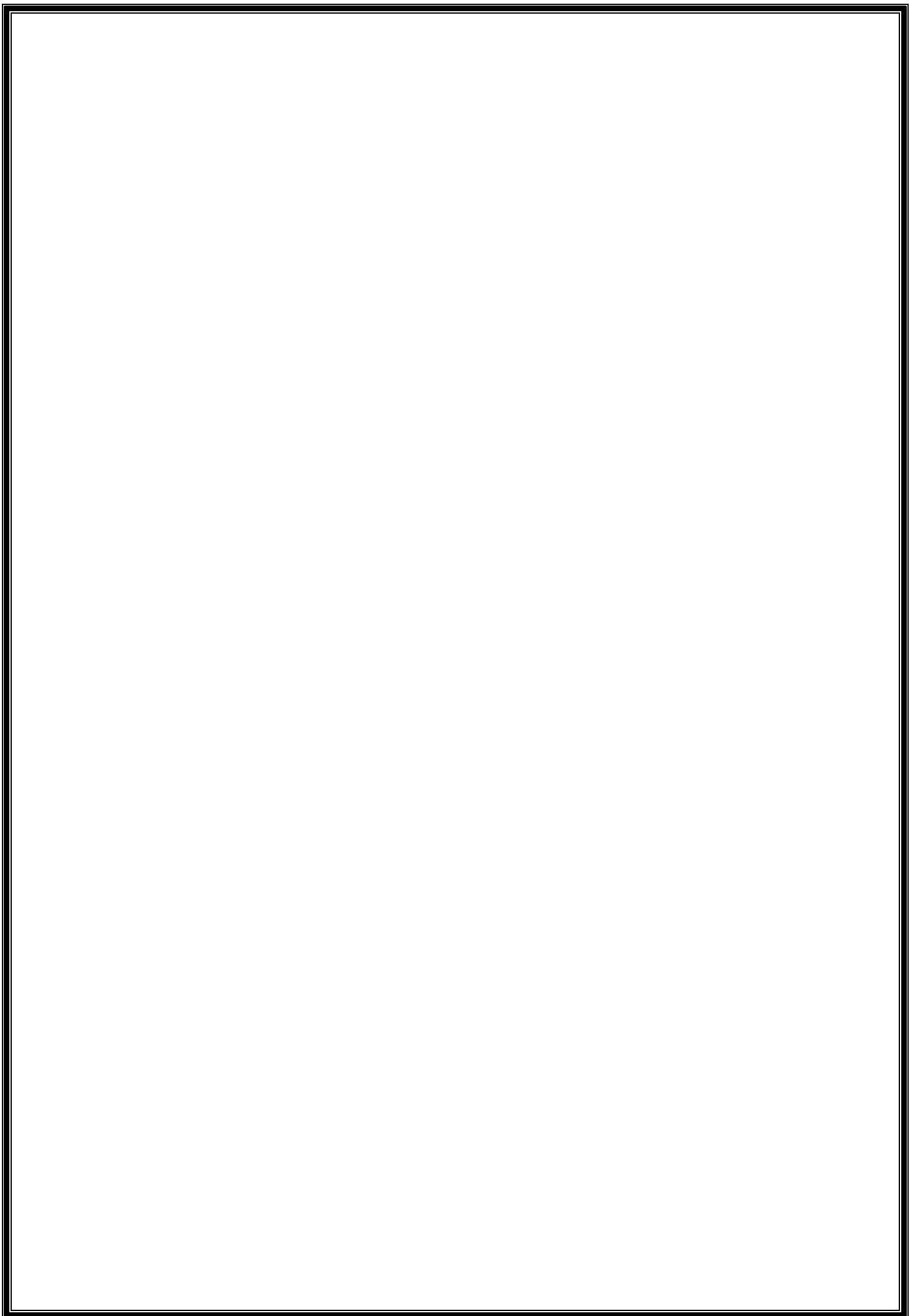
מערב.

ימהרו לב'א ממצרים ומאשור כצפור ויונה שממהרים לעוף, ואושיב אותם בבתיהם לבטח.

-

פסוק
י"א

פרק י"ב

- פסוק א' - מלכות אפרים הקיפו אותי עם השקרים שלהם, היינו אני נמצא בתוכם בביהמ"ק והם עובדים ע"ז מסביב לביהמ"ק, גם מלכי עשרת השבטים וגם העם, אבל יהודה עדיין מושל (כד) ביראת ד', ומלכיהם נאמנים לד', ועם אל־קים שהוא קדוש ונאמן לקיים דברו .
- פסוק ב' - אפרים מתחבר לדברי הבל של ע"ז, (הנביא מכנה זאת בלשון שהוא רועה רוח, רועה מלשון ריעות- חבירות) ורודף אחר רוח מזרחית, כל היום מרבה לדבר דברי שקר ועושק, וכרת ברית עם אשור שיב'א לעזרתו, והביא למצרים שָׁמֶן בתורת שוחד שיעזרו להלחם עם האויב.
- פסוק ג' - אך אח"כ חזר גם יהודה לחטוא, ולכן ד' יריב אתו, ויזכור לכל בני ישראל דרכיהם וישלם להם גמול לפי מעשיהם.
- פסוק ד' - בעוד יעקב בבטן אמו היה אוחד בעקב עשו אחיו, ואח"כ נעשה שר על מלאך ד' הוא שרו של עשו להתגבר עליו.
- פסוק ה' - ולאחר שנעשה לו שר וניצח את המלאך, בכה המלאך והתחנן ליעקב שירשה לו ללכת, וכך אמר המלאך ליעקב: בבית אל יפגוש ד' אותנו וידבר אתנו ושם יברך אותך, ואני אב'א לשם ואסכים עם הברכות, כל זה אומר הנביא להוכיח אותם, הלא ראיתם שנתתי כח והתגברות לאביכם נגד המלאך. א"כ מדוע עזבתם אותי ואינכם בוטחים בי אלא הַנְּכֵם הולכים לבקש עזרה מאשור ומצרים.
- פסוק ו' - הרי ד' הוא האלקים השליט על כל הצבאות שלמעלה ושלמטה, וקוראים לו אדני שם זה מורה שהוא אדון הכל.
- פסוק ז' - לכן תשענו ותבטחו באלקים ותשבו בשלוח ורוגע, רק תראו לשמור ולעשות חסד ומשפט, וכך תוכל לקוות לאלקיך שימלא משאלותיך.
- פסוק ח' - אך אתה מתנהג כסוחר רמאי שמחזיק בידו משקל לרמות בו בני אדם, ואוהב לגנוב את הבריות ואינך רוצה לעשות חסד ומשפט.
- פסוק ט' - ועוד מוסיף פשע בזה שאומר אפרים, הסיבה שנעשיתי עשיר הוא בעבור כוחי ולא ד' עשה זאת. ואומר כל העושר הבא ביגיעה שיגעתי לא ימצא בו שום עון אשר רגיל האדם לחטוא בו, אין בו לא גזל ולא אונאה, ואומר כן כי חושב שהקב"ה אינו מכיר במעשיו.
- פסוק י' - אבל הרי אני ד' אלקיך מאז שהוצאתיך מארץ מצרים ואני בעצמי משפיע לך טובה. לא ע"י מלאכי מעלה, עוד יב'א זמן שתצא מהגולה ואושיב אתך בדרך באהלים כמו בימי צאתך מארץ מצרים.
- פסוק י"א - דברתי עם הנביאים אודותיכם, ואמרתי להם ריבוי דברי נבואה, ודברתי עם הנביאים בדרך של משל וחידה כדי שהדברים יתקבלו על הלב. אמרתי להם שאני משגיח עליך בהשגחה פרטית.
- פסוק י"ב - אם בא שבר על גלעד אינו במקרה אלא בהשגחה מהשי"ת כגמול על מעשיהם. כי עשו מעשי שקר, שהרי בגלגל מקום שעבדו שם מתחלה לד', זבחו שם שוורים לע"ז, וגם בנו הרבה מזבחות לע"ז כמספר ערימות העפר שיש בערוגות הנעשים ע"י חרישה.

- פסוק י"ג - בפסוק ט' מוזכר שעם ישראל אמרו שהעושר שיש להם בא בכוחות עצמם ולא ד' עשה זאת, ועל כך מוכיחם הנביא, הרי כשברח יעקב מפני עשו אל ארץ ארם בא לשם בידיים ריקניות והיה בעוני גדול, ולכן הוצרך לעבוד ללבן בעבור אשה שרצה לישא אותה זו רחל, ואחרי כן חזר לשמור צאן לבן בעבור עוד אשה, וחזר משם ברכוש גדול, ומי נתן לו את הרכוש, ד' יתברך, ואיך אומרים בני ישראל שהתעשרו מעצמם.
- פסוק י"ד - עוד דוגמא מביא להם שהכל בהשגחה פרטית, הלא מה שמשה שהיה נביא ד' העלה את ישראל ממצרים היה בשליחות ד', וד' שמר את ישראל בדרך, א"כ איך אפשר להכחיש השגחת הבורא.
- פסוק ט"ו - ואע"פ שכל הדברים הנ"ל ידוע לאפרים הכעיס את ד' במעשיו הרעים, לכן הדם ששפך יתפשט עליו לנקום ממנו, ומה שחירף את ד' שהחליפו בעגלי הזהב, הנה הקל אדון עליו ומושל בו והוא ישיב לו עונש גמול על מעשהו.

פרק י"ג

- פסוק א' - ירבעם שבא משבט אפרים דיבר ברעדה דברים קשים של תוכחה לשלמה המלך, לכן זכה להתרומם בישראל ולמלוך עליהם, אך כאשר חזר וחטא בבעל נענש ונהרג.
- פסוק ב' - בני הדור לא מספיק להם עגלי הזהב שעשה ירבעם, אלא כל אחד יצק לעצמו מכספו דמות של ע"ז כמו שעשה ירבעם, וכל זה נעשה ע"י אומנים, והיו אומרים על העגלים שמי שמנשק אותם דומה למי שמקריב לו אדם שאצלם נחשבה לעבודה החשובה ביותר, ולכן הכין כל אחד לעצמו דמות עגל שיוכל לנשקו בכל שעה. (מצודת דוד). ולרש"י הכוונה, בית יהוא שראו שהמלכים שלפניהם עבדו ע"ז ונהרגו, הוסיפו לחטוא ועשו לעצמם ע"ז בכל מיני תבניות, הכמרים אומרים לישראל שמי שיקריב את בנו לע"ז יזכה לנשק את העגל, בגלל שנתן מתנה חשובה לע"ז.
- פסוק ג' - לכן יכלו מהר כמו ענן בוקר שמסתלק מהר וכטל שבזרוח השמש מסתלק, וכמוץ (הוא פסולת התבואה) שמתעופף מהגורן ע"י רוח סערה, וכמו עשן שממהר לעלות דרך ארובה.
- פסוק ד' - ראויים הם לכליון, שהרי אני ד' אלקיך שהוצאתיך מארץ מצרים, וקבלתם אותי לאלקים, א"כ ראוי שלא תדע ותכיר באלהים חוץ ממני, כיון שאין מושיע חוץ ממני.
- פסוק ה' - נתתי לבי לדעת את כל צרכיך במדבר, בארץ שתאבדים בו לכל דבר כי אין שם כלום, וכיון שהשגחתי עליך מתחלה עד סוף, ופנית לע"ז ראוי אתה לכליון.
- פסוק ו' - כשבאו אל מקום המרעה שלהם הוא א"י השבעתי אותם בטובה, ומששבעו נתגאו ושכחו אותי.
- פסוק ז' - לכן אהיה להם כשחל (אריה) שטורף טרף, וכנמר שעומד ומסתכל בדרך לחפש טרף, כך אני אסתכל בדרך שהם הולכים ואכשיל אותם.
- פסוק ח' - אפגוש אותם כדי לעשות להם רע כמו ד' ב שמתו בניו שדרכו להזיק את כל מי שיפגוש ואקרעם את הלב שהוא סגור תחת החזה, ובמקום שאמצא אותם אכל אותם כלביא (אריה), ואבקע אותם כמו שרגילים חיות השדה לעשות.
- פסוק ט' - אתה ישראל חבלת בעצמך, שהרי עזרתך תלויה בי ומדוע לא פנית אלי.
- פסוק י' - אני אהיה קיים לעד, אבל המלך שהעמדת לך איפה הוא, וכי יוכל להושיעך כשיבא האויב בכל שעריך. ושופטיך היכן הם, היינו מה שבקשת בימי שמואל הנביא מלך ושרים איזו תועלת יש בהם, אם אין אתה פונה אל ד'.
- פסוק י"א - מה שנתתי לך מלך היה בכעסי כי היה רע בעיני ד' שבקשו מלך, ולקחתיו מן העולם בכעסי, שהרי שאול, המלך הראשון נהרג במלחמה בקיצור שנים.
- פסוק י"ב - עון אפרים קשור בקשר מעולה ולא שכחתי אותו, וחטאתו טמונה אצלי עד שתתמלא סאת העוונות.
- פסוק י"ג - מכאובים יבואו עליו כמכאובים של יולדת, הוא בן לא חכם שאינו רואה הנולד שיגיע זמן שלא יוכל לעמוד בעת הגמול כשתתמלא סאת עוונותיו.

- פ"ד 109 - מאז ומתמיד פדיתי אותם מהשאל הוא הקבר וגאלתי אותם מהמוות, אבל כשתמלא סאת העוונות אדבר עליהם דברי מוות ואכריחם לרדת לשאל ע"י שאכרית אותך, ואע"פ שעד עכשיו נחמתי כלומר התחרטתי מהרעה, אבל מעתה לא אתחרט עוד.
- פ"ט 109 - אפרים היה מתחילה מגדל פרי בין אחיו, כלומר שהיה החשוב בין אחיו, אך לאחר שחטא בעגלי הזהב, תבא רוח מזרחית מהמדבר ותייבש מעינו, הכוונה שאשור יבזז אוצרותיו עם כליו הנחמדים.

פרק י"ד

- פסוק א' - שומרון תהיה שממה כי מרדה באל־קִיָּה בזה שעבדה לעגלים, יהרגו אנשיה בחרב, ילדיהם הקטנים יהיו מבוקעים ע"י האויב. וגם הנשים ההרות יתבקעו כריסם להפיל הוולדות ע"י האויב.
- פסוק ב' - לכן אני מזהירך שובה ישראל אל ד' אלקיך, כי בעבור עוונותיך באה לך הצרה הזאת שאתה נכשל ונופל בה.
- פסוק ג' - איני מבקש מכם שתקריבו לי קרבנות אלא תגידו וידוי לפני ובזה תשובו אל ד', בקשו ממנו בתפילתכם מחול לנו על כל העוונות, וקח במקום זה מעשינו הטובים שיגינו עלינו, ובמקום הקרבת פרים נשלם בשפתינו שנאמר לפניך וידוי.
- פסוק ד' - אִמְרו לפני, לא נבקש עוד עזרה מאשור, לא נבטח עוד בגבורת הסוס במלחמה, הפסל שעשינו בידינו לא נעשה אותו אלוה, אנו יודעים, שהיתום שהוא חלש ולא יכול לחזק את עצמו. בעזרתך ימצא רחמים.
- פסוק ה' - כאשר יאמרו בני ישראל דברים הנ"ל, אסלח להם על מה שמרדו בי, ואוהבם, אע"פ שאינם ראויים לאהבה, כי מה שהתוודו מועיל להם רק להסיר השנאה, מ"מ אתנדב לאוהבם, מחמת ששבו בתשובה הסרתי את כעסי מהם.
- פסוק ו' - אהבתי אליהם תהיה תמידית בלי הפסק כמו שטל אינו מפסיק לעולם, עם ישראל יעלה פרחים נאים כמו פרחי שושנה, ושורשיו יהיו כמו שרשי עצי הלבנון שהם גדולים וחזקים, כך ישראל יהיו נטועים על אדמתם בחזקה ולא יגלו ממנה.
- פסוק ז' - הענפים הרכים שלו (יונקותיו) יתפשטו למרחוק, הכוונה היא שיהיו להם בנים גדולים וחשובים, תפארתו ויפיו יהיה כמו עץ זית שהעלים שלו לחים כל השנה, כך יהיה להם שפע בתמידות, וריחו הטוב יהיה נודף כריח הלבנון שיש לו ריח חזק בגלל שגדלים שם הרבה עשבים ועצים. הכוונה שאשפייע להם הרבה סוגי טובה.
- פסוק ח' - יחזרו מהגלות לא"י ויהיה להם מחסה בצל הקב"ה ברוגע ובשקט, הם יחיו את עצמם במצות ד' כמו דגן שנותן מזון ומחיה לבריות, והם ימשיכו תמיד לפרוח כמו גפן שבכל שנה מוציא מחדש פירות, כשיזכירו את שמם יזכירו אותם לשבח כמו יין משובח שגדל בלבנון.
- פסוק ט' - כשאפרים יאמר מה יש לי לפנות אל הע"ז, אז אענה לו על כל מה שיבקש ממני, ואסתכל עליו בהשגחה פרטית לתת לו כל צרכו, כמו עץ ברוש לח שמכופפין את ראשו לשרשיו, כך ד' יתברך שהוא שוכן במרומים, ישפיל עצמו כביכול להשגיח עליו, וכל ההצלחות יהיו מאת ד'.
- פסוק י' - מי שהוא חכם יבין אלו הדברים, ואם הוא נבון שמבין דבר מתוך דבר יבין שדרכי ד' ישרים, ואע"פ שרואים צדיק ורע לו רשע וטוב לו וצדיקים ילכו בהם מבלי להכשל, ומבינים שהכל בחבון מדוקדק, אבל הפושעים אומרים שח"ו אין דין ואין דיין והולכים אחר תאות לבם, ולבסוף יכשלו ויאבדו.

חסלת ספר הושע

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם